

B10 // Aamulehden B-osa // Perjantaina 25. syyskuuta 2015

Pakene, ehkä joku ottaa vastaan!

- 80 000 virolaista pakeni toisen maailmasodan jaloista ulkomaille.
- Tänään Suomessa ensi-illan saava Elmo Nügasen elokuva 1944 näyttää siviilien hädän ja sodan, joka tarjosi miehille vain vieraita univormuja.

Simopekka Virkkula
Aamulehti

● Syyskuinen maantie. Siviilien pitkä letka vaelttaa jalan ja polkupyörällä karkuun kuolemaa.

Lapsia ja vanhuksia hevoskärryissä, parhaat vaatteet päällä. Pari tuolia ja kapsäkki keikkuu kyydissä.

Monen ainoa toive on meri, pako kiikkerällä veneellä yli tyrskyjen. Sitten uusi alku vieraassa maassa.

Näytin tuon kohtauksen ennen elokuvan valmistumista säveltäjä Arvo Pärtille sekä omalle äidille, ohjaaja Elmo Nügasen kertoo.

Molemmat kahdeksankymppiset reagoivat samalla tavalla. Kuvat herättivät jo melkein kadonneet muistot – taivalluksen, väsymyksen, käden aikuisen kädessä.

Sotapakolaisten, pommitusten, taistelujen, miljoonan kohtuutto-man tarinan vuosi 1944 Virossa. Puna-armeija tunkee maahan, saksalaiset vetäytyvät, virolaisia sotii molemmissa armeijoissa, kymmenet tuhannet siviilit jättävät kotimaahan, moni hukkuu matkalla.

Pakahduttava aikakausi pysyi pitkään pois valkokankailta. Vaan ei enää.

Elmo Nügasen ohjaama, virolais-suomalaisena yhteistyönä syntynyt 1944 saapuu tänään Suomen elokuvateattereihin.

Tarjolla on teos, josta tuli monella tavalla ajankohtaisempi kuin tekijät osasivat odottaa.

NIIN. ON SUURIN pakolaisaalto sitten suursodan. On Ukraina. On

sotilaallinen jännitys Euroopassa.

Elmo Nügasen myöntää ajan-kohtaisuuden, mutta ilmoittaa, ettei elokuva syntynyt kommentiksi Ukrainan tapahumiiniin.

– Kun aloitimme, Krimia ei ollut vallattu, hän kertoo.

Nykyajan sodat ovat kuitenkin jättäneet jälkensä elokuvaan. Käsikirjoittaja **Leo Kunnas** on paitsi kirjailija myös Irakin ja Afganistanin kokenut sotilas ja turvallisuuspolitiikan kommentaattori.

– Käsikirjoituksessa on kohtia, jotka on pitänyt elää. Sellaista ei voi keksiä kirjoituspöydän takana, ohjaaja sanoo.

Kuvauksiin päätyi Kunnaksen tuttuja, nuoria veteraaneja. Vuoden 1944 Sinimäkien taisteluhaudassa viruva mies on **Rasmus Penno**, Afganistanissa jalkansa menettänyt soturi.

– Sen kohtauksen kuvaamista en unohda koskaan, Elmo Nügasen ilmoittaa vieläkin liikutusta äänessään.

NÜGASEN ELOKUVA on saanut Venäjältä tuimaa kritiikkiä. Toisaalta tiedetään, että sitä on katsottu ahkerasti – laittomasti verkosta.

– Venäjällä on kuulemma tehty kaksi miljoonaa piraattilatausta. Kuvittele, kaksi miljoonaa!

Vironvenäläisiltä ohjaaja on kuullut palautetta laidasta laitaan. Jotkut sanovat, että ymmärtävät nyt Viron historiaa entistä paremmin.

– Olen myös nähnyt, kun ihmiset marssivat kymmenen minuutin jäl-

ELOKUVA 1944 on valittu Viron edustajaksi parhaan ei-englanninkielisen elokuvan Oscar-kisaan. Ohjaaja Nügasella elokuvassa. Se ylsi viiden kärkeen sekä Oscar-kilvassa että Golden Globe mittelössä.

keen ulos salista. Kuvittelevat kai, että tämä on elokuva, jossa Saksan asepuvussa räiskitään venäläisiä.

Todellisuudessa Nügasen näyttää sodan sekä Saksan että Neuvostoliiton joukkoihin ajautuneiden virolaisten näkökulmasta.

– Neuvostoaikana meillä sai puhua vain yhden puolen veteraaneista. Kun Viro itsenäistyi, heiluri heilahti toiseen ääreen. Nyt on aika mennä eteenpäin, ymmärtää ja tehdä sovinto.

Nügasen jos kuka on sovinnon mies. Hän on Venäjän kirjallisuuden ja teatterin ylin ystävä, itsekin paljon Venäjällä töitä tehnyt.

Niin paljon ja hyvin, että sai 2000-luvun alussa Venäjän valtionpalkinnon itsensä Vladimir Putinin ojentamana.

ELMO NÜGASEN täyttää virolaisen elokuvan aukkoja. Maan synkässä historiassa riittää tarinoita kuvattavaksi.

Helsingin taidemuseon uusi tila avautuu

Helsingin taidemuseo (HAM) avaa uudet tilansa Tennispalatsissa Helsingissä tänään. Avajaisnäyttelyssä on esillä helsinkiläisten omaa taidetietoa, kotimaista nousevaa taidetta sekä tunnetun kiinalaisen nykytaiteilijan Ai Weiwein (kuva)

teoksia. Tennispalatsin remontin aikana näyttely- ja yleisötilojen pinta-ala on kasvanut 1500 neliöstä yli 3000 neliöön. Samalla museon tiloihin on tehty myös muita uudistuksia. Museo keskittyy moderniin taiteeseen ja nykytaiteeseen.

in vankka kokemus pystikisoista. Hän oli mukana näyttelijänä Viron edellisessä Oscar-ehdokkaassa Mandariinit-

OHJAAJAN SUKUNIMI kuulostaa kotoisalta, oudosta ü:stä ja g:stä huolimatta.

–Joo, ihan kuin Matti Nykänen. Nügasessa virtaa isän puolelta inkerinsuomalaista verta. Koska sota mullisti jokaisen suvun elämän, pyydän, että ohjaaja kertoo Nügasten tarinan.

Aloitetaan siitä, että Inkerinmaalla asuneen perheen isä lähetettiin Suomea vastaan talvisotaan. Kun saksalaist tulivat, puna-armeijalaisen perhe passitettiin vankileirille, josta seurasi siirto Suomen Saloon. Ja sodan jälkeen Neuvosto-Viroon.

–Isoisä ja isoäiti etsivät pitkään toisiaan. Kun toivo oli jo mennyt, isoisä päätyi pihaan, jossa lapset touhusivat hiekkaleikeissä.

–Asuuko täällä inkerinsuomalaisia? Asuuko Nügasia?, isoisä kyseli.

–Asuu, pieni poika vastasi, tarttui käteen ja lupasi viedä oudon sedän äidin luo.

–Isoisä ei tiennyt, että kädestä tarttui oma poika, Nüganen hymyilee silmät kosteina.

NYT ON PAKKO kysyä, pelkäätkö Elmo Nüganen sotaa.

–Jostain syystä en. Ymmärrän toki, että sota saattaa vielä joskus tulla, mutta minun pelkoni on menneisyydessä.

–Palvelin kaksi vuotta puna-armeijassa, olin panssarimiehenä Minskissä. Elettiin sitä aikaa, kun Neuvostoliitto soti Afganistanissa. Siihen sotaan en olisi tahotonut joutua.

KUKA

Elmo Nüganen

● Nüganen, 53, on Viron tunnetuimpia teatterimiehiä, Tallinnan kaupunginteatterin pitkäaikainen johtaja.

● Nykyisin hänellä on melkoiset meriitit myös elokuvan tekijänä. Viron vapaussotaan sijoittuva Nimit marmoritaulussa (2002) on kaikkien aikojen katsotuin virolaiselokuva.

● Myös 1944, maan kaikkien aikojen kallein elokuva, on menestynyt Viron lippuluukuilla. Katsojia on tähän mennessä ollut 115 000.

1944-ELOKUVASSA virolaiset joutuvat sotimaan Neuvostoliiton ja Saksan univormuissa. Ja ampumaan maanmiehiään.

Varmaa on vain, että Viro häviää

ELOKUVA

1944

★★★★

Ohjaus: Elmo Nüganen.
Pääosissa: Märt Pius, Maiken Schmidt, Kristjan Uusküla, Marko Leht, Kristjan Sarv.
Kesto: 1h 40min.
Ikäraja: K16.
Ensi-ilta: Niagara: pe 16.45, ti 16.15, to 12.00 (Seniorikino). Plevna 4: pe-la 12.45, 21.00, su-ti 12.15, ke 12.00, to 14.15. Plevna 5: 18.15 (to 18.30).

● Jonkun pitäisi kertoa sotaelokuvien tekijöille uutiset: kaikki muutkin kautta historian ovat olleet kiinnostuneita tavallisista ihmisistä ja yksilöistä sietämättömissä tilanteissa.

Kollektiiveja, strategioita ja kokonaisia komentoetjuja ei sotaelokuvissa juuri saa nähtäväkseen, mutta yksilökokemuksia riittää.

Virolaisessa sotaelokuvassa 1944 on ainakin yksi erottava elementti: veljessota.

Kun Neuvostoliitto ryhtyi vuonna 1944 valloittamaan maata saksalaismiehityksen jälkeen, osa virolaisista taisteli itäistä imperialismia vastaan saksalaisten rinnalla. Osa taas mobilisoitiin neuvostojoukoihin.

EROTA TÄSSÄ sitten hyvät ja pahat, oikea ja väärä. Tulee kuolema sitten etältä tähtiäimen läpi katsottuna, keskityksessä tai juoksuhaudassa toverin äkkikuolemana, vaikutus on yhtä

traaginen.

Omia tässä lähinnä ammutaan, ja panoksena on maan tulevaisuus. Varmaa on vain se, että Viro häviää – kumpi suurelta sitten voittaakin.

Kun puna-armeija onnistuu murtamaan saksalaisten puolustuslinjan Narvassa, alkavat taistelut, joita kuvataan monien yksilöiden kautta. Sota on hulluutta, kaaosta ja veljesmurhaa. Sotilaiden tarinoita olisi voinut pidempäänkin pohjustaa.

Suomalaisen osin tuottamassa elokuvassa on pasifistinen viritys ja historian tragedian tuntu, jossa ihmiset ovat lihaa rakettien, panssarivaunujen, lentokoneiden, tykkien ja kiväärien laulun keskellä.

Yksi pakollinen juopottelu-kohtaus saattaa vedota varsinkin suomalaiskatsojiin. Elokuva ei politiikoita historialla vaan esittää siitä humanistisen tulokinnan.

VISUAALINEN TYYLI on pääosin elämää juoksuhaudoissa, käsivarakameran tukemaa juoksua ja taistelua kuoleman labyrintissa.

Äänimaailman on erityisen onnistunut. Kun viheltää ilmassa, sarjatuuli papattaa tai lähellä räjähtää, katsojan refleksi melkein pakottaa suojautumaan.

Harvinaisen hyvältä elokuva myös näyttää ollakseen 1,5 miljoonan euron hintainen. Amerikkalainen vastine olisi maksanut satakertaisesti.

KARI KALLINEN